

ШЫН

Совет Эвилелиниң Кожмунистияр партиязының
Тыва областы болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажыачы чоннар депутаттарының областы Советиниң органы

1925 чылда
үндүрүлгөн

1953
НОЯБРЬ
22
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 227 (2912)
ӨРТЭЭ 20 КОП.

БО ХУНГУ СОЛУНДА:

Тыва автономнуг областа школаларының башкыларын орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Чарлы (1 арын).
Бистиң областа (1 арын).
ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ.
А. Намзын.—Күүселдениң хыналдазы—организацытыг ажалда кол чүүл (2 арын).
О. Аддын-оол.—Сентябрь Пле-

мумунуң доктаалын күүседиринге областың комсомол организацыязының киржилгезин күштелдирер (2 арын).
С. Фатеев—Хойжуунуң бодаалы (3 арын).
МЕХАНИЗАЦИЯ УЧИЛИЩЕ-ЗИНДЕ С. Карасал—Күзелим боттанган (3 арын).
М. Конгаржап—Агрозоотехниктиг өредилгени үнелээри чугула (3 арын).

Д. Куулар—Трахома дугайында беседа (3 арын).
Вьетнам Демократтыг Республикада (4 арын).
КРИТИКА БОЛГАШ БИБЛИОГРАФИЯ. М. Домогацкий—Кыдаттың байлаан илередиң турар ном (4 арын).
Индия биле Чехословакияның аразында садыг дугуржулгазы (4 арын).

Колхозтарга тудуг планын күүседире—чугула сорулга

«ССРЭ-ниң көдээ ажил-агыи улам ийай хөгжүдөр хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалын колхозтарга, совхозтарга болгаш машина-трактор станцияларына бүгү совет улусу көдүрүлүшкүн-биле уткаан. Бистиң партияны бо төөгүлүг документизинге социалистиг көдээ ажил-агыи бүгү адырларының чаа күчүлүг көдүрүлүшкүнүнүң программаның тодаргайлаан, колхозтарга мал кажааларының, бүдүрүлгениң болгаш культура-амыдыралдыг тудушкунун бүгү талаалыг калбартырының эргежок чугулазын ында айткан.

Тудуг болза күрүнеге улуг ужурузалыг турбузе, бистиң областа чуртталга бажынарын, мал ажылының тудуларын, бүдүрүлгө болгаш культура-амыдырал тудуларын тудуруунуң планын колхозтарның хей кезин чылдын-на күсетпейн турар. Партия райкомнарын, райкүүсмоннарын болгаш көдээ ажил-агыи организацыяны соңгаратынмас сорулгазы — жожудаашкыны алып тиилээр талазы-биле шийтирилгө хемчеглерин алыры, бо планын чугаа чок күүседиринге колхозтарның күш-ажылы болгаш материал-техниктиг курлавырларын мобилизаастаары болур.

Мурнакчы көдээ ажил-агыи артельдериниң дуржулгазы болза, тудулу чедишкенин чорудаарына бистиң колхозтар бүгү аргалдарыг деп чүвени херечилеп турар. Чижээ, Бай-Тайга районун «Мурнакчы» көдээ ажил-агыи артели (даргазы эш Ойдуң) эрткен чылдагызы ышкаш бо чылын база-ла төлөвитинген тудуларын планнарын областа бир дугаарында күсеткен болгаш ам онаалдаан-ажыг тудулу чорудуп турар. Ол колхозтуң кежигүннери ындаг чедишкенин хамыктың мурунда күш-ажылды шын организаастаанын, дузаламчы чуруму-биле Совет күрүнеден үндүрүп берип турар акша болгаш материалдыг хөрөнгелерин херектиг чүүлдерге шын чарыгаанын, ук черин тудуг материалдарын калбаа-биле ажыглаанын ачызы-биле чедип алганнар.

Тудуг планын өй-шаанда күүседириниң чугулазын өөренип көргөш, «Мурнакчы» артелиниң баштаар чери доктаамал тудуг бригадазын тургускан, оон кежигүннери еске ажалдарже чартыктырбайн турар. Ажил-херектиң чедишкенин болурунга масса-политиктиг ажил болгаш тудушкуну ортузунда калбартап социалистиг чарыштык дузалап турар. Чижээ, тудуг бригадазының дык хей кежигүннери октябрь мурунунуң социалистиг чарыжына кириштишаан, хүн нормаларын 180—200 хуу күсеткенер. Бай-Тайга районда тудуунуң байдалын ап көөрге, колхозтарга план ёзуугар 70 чуртталга бажынарын орнуна 79 чуртталга бажынары туттунган, культура-амыдыралдык база мал ажылының оран-саваларының тудушкунунуң талазы-биле онаалда ажыг күүсетинген, ыңчаарга бүдүрүлгө тудуларын талазы-биле онаалда 200 хуу күсетинген.

Партия, совет болгаш көдээ ажил-агыи организацыяны удуруткучулары тудуг айттырыныч чугула кичээниг салбайн турар районнарда байдал мырыңай еске болуп турар. Чижээ, Барың-Хемчик районда мал кажаалары тудурунунуң план чүгө 50 хуу күсетинген, бүдүрүлгениң 8 тудуларын 7 тудулар, ыңчаарга 150 чуртталга бажынарындан чүгө 86 бажынар туттунган. Сүт-Хөл районда 34 мал кажааларындан чүгө 25 кажаалар туттунган, культура-амыдырал тудуларынунуң планы 25 хуу хандырткан болгаш план ёзуугар тудар 100 чуртталга бажынарындан чүгө 27 бажың туттунган. Улуг-Хем районда тудуг ажилын удуртуу дендиң багай ботанып турар. Ында 51 мал кажаа-

ларындан чүгө 22 кажаалар, культура-амыдыралдык 11 тудуларындан чүгө 3 тудуг, 120 чуртталга бажынарындан 45 бажынар туттунган.

Колхозтарда тудушкун күрүнеини чугула хемчеглериниң бирээзи болур. СЭКП райкомнары, райкүүсмоннар, көдээ ажил-агыи организацыя болза, доктаатынган чыл планының күүселдени хандыраар болгаш 1954 чылдын тудуг сезонунга белеткеди өй-шаанда калбартыр төлөдө, чуртталга бажынары, мал кажаалары, бүдүрүлгө болгаш культура-амыдырал тудулары тудурунунуң планын шийтирилгө-биле күүседиринге бүгү эргежок чугула күштерин болгаш хөрөнгелерин мобилизаастаар ужурулуг. Ол сорулга-биле артель бүрүзүндө ажил-херектиң байдалын ханызы-биле таныжар, жожудаашкыны узуткаар талазы-биле тодаргай хемчеглерин айттыр, тудууну удуртуун үндезини-биле экижидер керек.

Ажил-херектиң чедишкенин кадрлар шийтирилгө билдингир. Тудуг бригадаларын быжыглаар, оларны чепсек херекселдер-биле бүрүң хандыраар, бригадаларга күш-ажылды шын организаастаар, тудуларын ажыгалга киририниң шыгыгы графини доктаадыр болгаш ону чугаа чокка күүседире дээш демиселди организаастаар керек. Сүт-Хөл районун Калинин аттыг көдээ ажил-агыи артелинде тудуг бригадазының чедишкени болза, бүдүрер ажалдар нормаларын долдур болгаш ажыг күүседире дээш боттарының аразында чаржып турар башачыларын, чазыкчыларын болгаш дузалаар ажыкчыларын тода эпиг ажилы-биле тайылбырлатынар. Эрэин районун «Сталинчы орук» колхозта тудуг бригадазының кежигүннери нарядтарны өй-шаанда ап, онаалдарының күүселдениң түнелдерин үндүрүп турар, оон түнелде колхозчулар чурттаар чуртталга бажынарын тудушкунунуң талазы-биле эки көргүзүлгө болуп турар. Барың-Хемчик районун «Комсомол 30 чыл ою» колхозтуң тудуг бригадазының кежигүннери Улуг Октябрының 36 чыл оюн күш-ажылчы чедишкени-биле демдеглен. Күш-ажылды шын организаастаанының база социалистиг чарышты калбартаанын ачызы-биле Тес-Хем районун Калинин аттыг колхозта эш Адыяның тудуг бригадазы чыл онаалдазын чедишкенин боттандырып турар.

Сорулга болза, тудуг бригадаларының ажилын тода болгаш хүн бүрү удуртуу, мурнакчыларын дуржулгазын непередири, четпестерин шийтирилгө узуткаары болур. Тудуунуң ажил-херезин тускай эртемнигериниң хүлээлгези—колхозтарга үргүлчү баары, тудуг ажалдарының шынарын доктаамал хайгаараары, чангыс-аай төлөвилелдерин хажыдышынарын болдурбазы болур.

Партия организацыяларының, көдээ коммунистерниң болгаш комсомолчуларның хүлээлгези тудуларга масса-политиктиг ажилды чогуур бедикке тургузары, колхозчуларның социалистиг чарыжын баштаары, тудуг планын күүседиринче оларны бүгү хемчеглер-биле мобилизаастаары болур.

Партия райкомнары, партия эге организацыялары колхозтарда тудушкунуң шыгыгы кичээниг салыр ужурулуг. СЭКП обкомунун VIII пленуму «колхозчу араатарың эң чоокку 2—3 чыл ишинде сууржун амыдыралче шилчидерин доозар, ол болза, колхозтарны организааста, ажил-агыи талазы-биле быжыглаарының болгаш областың көдээ ажил-агыи бүдүрүлгезин көдүрериниң херезинде шийтирилгө чүүлдериниң бирээзи»-деп сорулганы салган. Бо сорулганы боттандыраарда колхозтарга тудуг планын бүгү объектилер талазы-биле күүсетинген турары эргежок чугула.

К. Е. Ворошиловтуң «Октябрының социалистаг Улуг революциязының 36 чыл ою» деп влеткелин үндүргени
1953 чылдың ноябрь 6-да Москва Советиниң байырыг хуралына эш К. Е. Ворошиловтуң «Октябрының социалистиг Улуг революциязының 36 чыл ою» деп влеткелин Күрүениң политиктиг литературалар үндүрер чурт тускай ном кылдыр парлап үндүрген.
Ук номну массалыг тираж-биле парлап үндүрген.
(СЭТА).

Тыва автономнуг областа школаларының башкыларын орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Чарлы

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун 1948 чылдың февраль 12-деги Чарлыны ёзуугар хей чылда болгаш эки ажалдааны дээш шаңнаары болза:

- ЛЕНИН ОРДЕНИ-БИЛЕ**
1. Сийкин Петр Васильевич—Каа-Хем районун Эржей эге школазының эргелекчизи.
 2. Яковлев Евгений Андреевич—Каа-Хем районун Бүрөң-Хем эге школазының башкызы.

- «ХУНДУЛЕЛДИН ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ**
1. Корнева Екатерина Александровна—Кызыл хоорайда №1 ортумак школаның башкызы.
 2. Берестова Александра Ивановна—Каа-Хем районун Медведевка чеди чыл школазының башкызы.
 3. Сипкина Зинаида Семёновна—Кызыл хоорайның №1 ортумак школазының башкызы.

- «КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ДЭЭШ» ДЕП МЕДАЛЬ-БИЛЕ**
1. Григоренко Ираида Ивановна—Кызыл хоорайның №1 ортумак школаның башкызы.
 2. Комбу Василий Иванович—Кызыл районун Кара-Хаак чеди чыл школазының башкызы.
 3. Макарова Мария Матвеевна—Улуг-Хем районун Шагаан-Арыгда №1 ортумак школаның башкызы.
 4. Стахевич Ядвига Кайтановна—Чөөн-Хемчик районун Чадаанада №2 ортумак школаның башкызы.
 5. Шыдыра Монгуш Мургулчу—Каа-Хем районун Бояровка эге

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Даргазы **К. ВОРОШИЛОВ.**
ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Секретары **Н. ПЕГОВ.**
Москва, Кремль.
1953 чылдың ноябрь 3.

школазының башкызы.
6. Шилова Валентина Васильевна—Чөөн-Хемчик района көдээ ажил-агыи дуржулга станциязының чанында эге школаның эргелекчизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» ДЕП МЕДАЛЬ-БИЛЕ

1. Антонова Раиса Николаевна—Каа-Хем районун Сарыг-Сеп ортумак школазының башкызы.
2. Исаева Анна Ермолаевна—Кызыл хоорайның №1 ортумак школазының башкызы.
3. Кузнецова Екатерина Николаевна—Улуг-Хем районун Көк-Чыраа эге школазының башкызы.
4. Ленкова Елизавета Сидоровна—Улуг-Хем районун Шагаан-Арыг ортумак школазының башкызы.
5. Мокшия Иван Игнатъевич—Кызыл хоорайда №1 ортумак школазының башкызы.
6. Оолчукай Монгуш Маскырланович—Чөөн-Хемчик районун Чыраа-Бажы чеди чыл школазының директору.
7. Охотникова Матрена Васильевна—Кызыл хоорайда №1 ортумак школаның башкызы.
8. Очур Күжүгет Сюр-оолович—Биң-Хем районун Туран чеди чыл школазының башкызы.
9. Селина Анна Васильевна—Каа-Хем районун Белбей эге школазының эргелекчизи.
10. Смирнова Нина Егоровна—Улуг-Хем районун Торгалыг чеди чыл школазының башкызы.
11. Чимит-оол Аркадий Хунажилович—Улуг-Хем районун Хендерге чеди чыл школазының директору.

Механизаторларның бедик ажыл төлөвири

ПЯТИМОРСК (Сталинград областа) Механизаторларның күш-ажыл төлөвириниң чаа чурумун доктаатканының соонда трактористериниң ажил төлөвири дыкка бедзди. Советская МТС-те барык-ла тракторист бүрүзү октябрь айда хоуу ажалдарындан муң ажыг рубльди ажалдап алган.

Тракторист Федор Беремеекко болгаш оон огу Дмитрий олар «Красный партизан» колхозтуң шөлдеринде кончуг эки ажалдап турар. Октябрь айда ажалдааны дээш МТС-тиң бухгалтерия чери адазынга 1500 ажыг рубльди, а огулунга 1300 ажыг рубльди санап берген. Беремеекконун өг-бүлөзи — адазы, нези болгаш огу боттарының күш-ажылынга баш удур үндүрген чижек

саннар ёзуугар 30 муң чедир рубльди, 12 тоннадан эвээш эвес тарааны алар.

ЧИТА. Областың МТС-териниң трактористерин чаа төлөвир ёзуугар бирги шалыннарын ап турарлар. Олар ам моон мурунда ап турганындан дыкка хейнү ап турарлар. Казанская МТС-тиң трактористи В. Пляскин октябрыда сентябрь айдан барык-ла ийи чартык катап хей акшаны ажалдап алган. Оон ангыда колхоз анаа 30 пуд хире тарааны шилчидип берген. Мулинская МТС-те тракторист И. Корнев сентябрыда 1059 рубльди алган. Областың өске-даа хей МТС-териниң трактористери бедик ажил төлөвириң ап турар.

(СЭТА).

Караганданың эйт комбинатының тудушкунунда

КАРАГАНДА. Хоорайның муруну-барыны талакы кыдында чаа эйт комбинатының тудушкуну дооступ турар. Ол болза, Казахстанда улуг аш-чем бүдүрүлгези болур. Тудуунуң кол ажалдары доозулган болгаш дерилге ажалдары чоруп турар. Автоматтыг конвейер, кон эйти кезип кылып электрилгө хирээлери, чаг хайындар болбазырангайжытынган котёлдар ында тургустунган.

Амыдырал-чуртталганың корлузун тудуп турар. Маңаа буестуг чунар чер, столовая болгаш өске-даа чүүлдер тургустунар. Он-он чуртталга бажынарлыг, ортумак школагы, клубтуг, уруглар садтыг суурау ажыкчынарга тудуп турар. Аалчылар бажынын база тудуп турар. Ол комбинат 1954 чылда ажыгалага кирер.

(СЭТА).

Пландан ажыр 600 муң банка консервылар

ВИЛЬЯНДИ. (Эстон ССР-де) Вильянди — Эстонияның химистиг ногаалар үлетпүрүнү төву. Чимис болгаш ногаа консервыларын 30 язынын кылып турар ол консервы заводу калбаа-биле суралгыг. Бүдүрүлгениң продукциязының 93 хууун дээди сорттун кылдыр кылып турар.

ёзүп турар. Сөөлгү үш чылдын дургузунда оон продукциязының бүдүрүлгези ийи чартык катап улгаткан. Ноябрь 18-те заводтун коллективи чыл эгезинден бээр 14 айларын планын күүсеткен. Онаалдадан ажыр 600 муң хире банка консервыларны кылып үндүрген.

(СЭТА).

БИСТИҢ ОБЛАСТА

Колхозчу тудушкунуң чедишкени

Кызыл районда «Малчы» колхозтуң тудуг бригадазы (бригадир С. Билчээ) бо чылын 4 чуртталга бажыны кылып турган 6 бажынарын тудуп дооскан, оларның кылдынган шынары дыкка эки. Бригада малдын кышкы турлаа болур Ак-Ужук дей черде бир чаа бажыны база туткан.

Тудуг бригадазы чүгө чуртталга бажынары кылып планын ажыг күсеткен эвес, мал кажаалары септээр, чааны немей тудар талазы-биле база эки ажалдаан.

Улуг-Хем районун үлетпүр комбинатында даараныкчы эш А. Прудникова дааранылга планын 115 хуу чедир күүсетпешаан, кончуг эки көргүзүгү чедип ап турар.
Чурукта: эш А. Прудникова-ның ажалдап турары.
Чуруу С. Феоктистовтуу.

Кызыл тукту алган

Горпо баштаар чериниң чоокта чаа болган хураалыга Кызыл хоорайда садыг ажалдакчыларының социалистиг чарыжының түнелин көргөн. Совет садыгының культуразы, оон ажалдакчызының хергелекчилер мурунунга бараан болур хүлээлгези дээш ак-сеткилдиг ажалдакчылар Кызылдың магазиннеринде хей илерээ.

Бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг чарыштың бирги черин элзээн №1 магазинниң белең-плате садар салбырынга (садыкчызы эш Красовский) горпо баштаар чериниң шилчир кызыл тугун тывыскаан.

Моон-биле кады ол хураалга элзээн хей мурнакчы садыгчыларны, магазин, столовая, склад эргелекчилерин демдегеп, өртектиг чүүлдер-биле тус бүрү шаңнагылаан.

Эки уксаалыг хойлар дөөш

Улуг-Хем районда Сталин аттыг көдээ ажил-агыи артели энир чылын каракуль уксааның үрелди-биле чурттуң 500 хоюн тарып боозаткан. Оон түнели багай эвес көргүзүлгө болуп, колхоз бо чылын 500 каракуль уксааның хайнактарын өстүрүп алган.

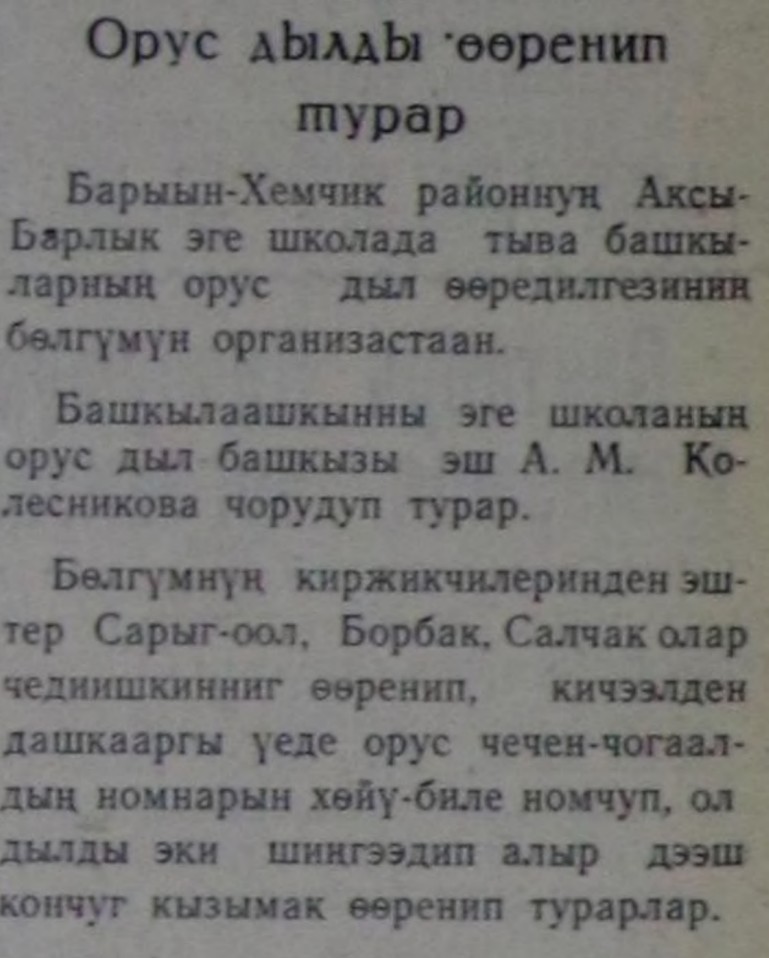
Ажылдын дуржулгазын улам быжыгавышаан, колхозтуң мурнакчы малчынары Сандак, Оспакай, Онан оларның кадарган хоюндан 800 башты шилп боозадырын планнап турган. Бо талазы-биле тарылга пунктузунун бүгү белеткелин зооветеринария негелделери ёзуугар хандырган.

Орус аылды өөренип турар

Барың-Хемчик районун Аксы-Барлык эге школада тыва башкыларның орус дыл өредилгезиниң бөлгүмүн организаастаан.

Башкылаашкыны эге школаның орус дыл башкызы эш А. М. Колесникова чорудуп турар.

Бөлгүмүн киржикчилеринден эштер Сарыг-оол, Борбак, Салчак олар чедишкенин өөренип, кичээлден дашкааргы үеде орус чечен-чогаалды номнарын хөйү-биле номчуп, ол дылды эки шингээдиң алып дээш кончуг кызымак өөренип турарлар.

Тандыда Сталин аттыг колхозтун хаваң ажаакчызы Н. Е. Лапшина төрүүр хаваң бүрүзүндө 13 хаваң оолдарын алган. Ол бо чылын 173 хаваң оолдарын алган.

Чурукта: Н. Е. Лапшина.

Чуруу С. Феоктистовтуу.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Күүселдениң хыналдазы — организастыг ажилда кол чүүл

Шинтир, доктаал хүлээп алыры — ажилдын чүгөсү. Кол чүве болза, хүлээп алдынган шинтирениң күүселдениң чедиң алыры болур. Ол, күүселдениң доктаамал хыналдазынан, ажилды практика кырынга организастап чорударындан, активке дайнып, ону дамчытыр масанын ортузунче киреринден хамааржыр.

Партиянын Току райкому үндүргөн шинтирлерниң күүселдениң организастарын болгаш хынаарын мурунда чылдарга бодаарга элээн экижиктен. Райкомунуң бюрону план ёзууга ажилдап турар апарган. Райкомунуң мурунку чылдардагы практикасында чаартыган чүүл болза, бюр хуралдарын элээн кызырганы, кол кичээнгейни хуралдаарыкче, хөй шинтирлер үндүреринче эвес, а үндүргөн шинтирлерниң күүселдениң организастарына болгаш хынаарына угландырганы болур. Мурунда бюрону айда 3—4-тен ажыг катап кылып, бюр бүрүзүңгө 4—5 улуг айтырлар чугаалажып турган болза, ам бюронуң хуралдарын айда 1—2 чедир кызырган болгаш бир бюрора-ла 3-тен хөй эвес эң чугула айтырлар чугаалажыры-биле кырып турар апарган.

Партиянын Уставынын негелдениң ёзууга, райкомунуң пленумун ай санында чылдырып, анаа план ёзууга көрдүнгөн айтырларын тургузуп турар. Бо практика биске дыка таарымчалык байддарын тургускан. Бюрора болгаш пленумга айтырларын баш бурунгаар белеткеп, оларны бугу талайыг чугаалажып көөрүңгө база хынамчалыг ажилдап кылган шын шинтирлер үндүреринге, хүлээп алдынган шинтирениң күүселдениң чогуур өйүндө хынап турарына, организастарына бис четир үени алган бис.

Бо чылдын он айларынын иштинде райкомунуң бюронуң ажил планына кирген 27 кол-кол айтырларын 9-зу шинтирлер күүселдениң дугайы турган болгаш оларнын 8-зи чугаалажып көрдүнгөн. Шинтирлерниң күүселдениң хыналдазын чорударда бюрора илеткерден дынаарындан аңгыда, ук айтырларын чер-черге барып хынаары-биле райкомунуң ажилдакчыларын, активти чорудуп турар бис.

Колхозтарда нитиниң көрөлгизин камгалаар дугайында айтырларын райкомунуң бюрону эрткен чылдан бээр каш катап чугаалажып, шинтирлерниң күүселдени хынап келгенин түнелинде районун колхозтарында көлө эжил-агы артелинин Уставын эрээр чоруктар дыка эвээжээн.

«Райпо баштаар чериниң ажилынын дугайында» айтырны райкомунуң бюрону бо чылдын февральда чугаалажып, үндүргөн шинтирлерниң күүселдениң дугайын июнь айда бюрора баш көргөн. Бо хем-четлерин түнелинде районун

ажылы элээн экижээн. Эң ылангыя өрө-самчыдалдар эвээжээн, үчөт-отчөт ажилдары шынаржаан. Чонну калбак хергелдиг бараанары-биле доктаамал хандырар дээш демисел бедээн.

«Совет Тыва» колхозта партия организастарынын ажилынын дугайы» бо чылдын июнь айда СЭКП райкомунуң пленумунга чугаалашкан. Колхоз бугурулгезинге партиязы дууртулганы багай чоруктарындан куш-ажылдын организастары кончуг куду денелдиг, чуртталга бажынарнын тудуунуң планы багай күүселдеги турганы, партиянын иштики ажылы кончуг четпес тургустунганы пленумга илерээн.

Бо талазы-биле пленумун үндүргөн шинтирлерниң күүселдени хынап, колхозта партия организастарына райком практикти дузаны көргүскөн. Пленумун шинтирлер ол эге организастары канчаар күүседип турарынын дугайын райкомунуң бюронуң сентябрь айда көргөн. Оон көрүлгени болза, мурунку улуг четпестер дыка узуткатынган болган. Ынчалза-даа ол колхозтун ажилында частырылгар болгаш четпестер ам-даа бар. Пленумун шинтирлер партия эге организастары долузу-биле күүсептээн.

Нитиниң малынга чөм суур белеткенин, колхозтарын тутуд ажилынын дугайында шинтирлерин үндүргөп, оларнын күүселдени хыналдазын шыгыраткандык эки түнелдерин берген. Бо чылдын районун колхозтары ситен белеткээринин планын 102,6 хуу, силос салырын 111,3 хуу күүсеткен. Ол ышкаш тутуд планлары база күүсептээн. «Май 1» колхоз (даргазы эш Монгалбин, партия эге организастарынын секретары эш Севек) 13 чуртталга бажынарны тутар тургаш, 15-ти туткан, 21 бажынарны кырышалаан, колхоз баштаар черинде конторазын, аът кажаазын, картофель урар складты ажилгала дузаган.

Күүселдениң хыналдазын организастар талазы-биле партия райкомунуң чамдык ажилдары кылза-даа, шинтирлерни күүселдениң бүрүн хынаары болгаш организастары бисте ам-даа четпей турарын минир херек. Райкомунуң бюрону, аппараттын ажилдакчылары бо чугула херекти чедир үнелсейин, ала-чагаарлаашканын болдуруп турарынын фактылары бар.

«Райпромкомбинатта партия эге организастарынын ажилынын дугайында» эрткен чылдын ноябрь 29-тагы, база «райпромкомбинатты райкомунуң удуртуп турарынын дугайында» бо чылдын июль 31-деги райкомунуң доктаалдарынын күүселдени хынаваан бис. Оон журунда, райпромкомбинаттын ажилы сегвейин, бугурулге программасы үргүлү күүсетимей кел-

ген. Ол ышкаш Сыстыг-Хемде ынап ажил-агы черинде партия организастарынын ажилынын, ол бугурулге черинде социалистиг чарыштын чоруп турарынын дугайында үндүргөн шинтирлериниң күүсетимээн.

Райком бюронуң болгаш пленумдарынын үндүрүп турарынын шинтирлер ам-даа сан талазы-биле херектинден хөй болгаш оларнын амыдыралга боттанышканы болбай турар. Партия эге организастары боттарынын үндүргөн шинтирлериниң күүселдени багай хынап, ону ажил-херек кырынга организастары турар. Сөөлгү үш айлар иштинде районун 8 партия эге организастарындан чүгө 1 эге организастары бодунуң хуралына шинтир күүселдениң дугайын чугаалажып көргөн. Үстүндө турар органдарнын айтышкын, шинтирлерин олар база четпес күүседип турарлар. СЭКП райкомун олардан негелдени кошкак тургузуп, практикти дузаны сула чедир турар.

Партия эге организастарынын бот идеякый ам-даа кошкак. Боттарынын күзөйл-биле ажил-агынын эсеринге, амыдыралга эргежок чугула айтырларын хуралдарга эвээш тургузуп келген. Хөй кезинде-ле райкомунуң сүмезин, айтышкынны ёзууга хуралдар эрттирер турар. Чижээ, «Совет Тыва» колхозта партия эге организастары сөөлгү үш айларда 5 хуралдар эрттирген. Анаа чугаалашкан 9 айтырларын 6-зы райкомунуң сүмезин айтырлар болган. Ол ышкаш чоруктар ынап ажил-агынын черинде, райпода партия эге организастарында бар.

Партия эге организастарынын ажилына хүн-бүрү практикти дузаны көргүзүп тургаш, оларнын бот идеякый бедидери, ажил-агы, культура тургузушкунун кандылаа адырларына эге организастары бүрүзү шинтирлер ролду ойнаарын чедип алыры бистен негетинер.

Райкомунуң килдистери күүселдени хыналдазын чорудар талазы-биле дыка шүшпөп ажилдап, организастары ролду ойнавайн турарын айтыр херек. Партия, профсоюз болгаш комсомол организастарынын килдизи (эргелекчи эш Да-жыкыч), пропаганда болгаш агитация килдизи (эргелекчи эш Үзөк) үндүргөн шинтирлериниң күүселдени хыналдазын чер-черге барып чорударын, негээрин кошкак тургустар.

Күүселдениң хыналдазынын херээнде бар четпестерни чайладып, партиязы организастыг болгаш партиязы политиктиг ажилды партиязы XIX съездинин шинтирлеринге үндөйлөш экижидери бистин бири чериниң сорулгасы.

А. НАМЗЫН,
СЭКП Току райкомунуң секретары.

Чер болгандан

СЭКП Төп Комитетиниң сентябрь Пленумунуң Доктаалына улам куш-ажылыч сорук кирген Бай-Тайга районда Сталин аттыг колхозтун ишчилери келир чылын ногаа тарылгазынын шөлүн эрткен чылга удур үш катап өстүрерин шинтирлээн. Ылангыя капустаны 3 гектарга, сөкланы 4 гектарга тарырып планнап турар. Куулар Седенге удурткан 35 кижилег ногаа бригадазы белеткел ажилын хынамчалыг чорудуп турар.

Сут-Хөл районун Сталин аттыг колхозунда магазин эргелекчизи эш Тугаржап садыг ажилында ам 15 чыл улаштыр ажилдап келген. Совет садыгынын культуразын, оон ажилдакчызынын чөм мурунга баран болур хүлээлгезин ак-сеткилдиг ботталдырынынга эш Тугаржап улам бедиткен хүлээлгелерни алган ажилдап турар.

Колхоз суурунун кудумчуларына чанын чазык чодураа дег карактыг уругуну улус бо-ла көргөн болгудулар ол ажилына үр болбаан-даа болза, оон чугулазын, харысалгазын уруг мерделдеп билген. Ол болза, Чаа-Хөл районда Ленин аттыг колхозтун почтачызы Б. Уйнук.

Кызылдын №1 ном садыгынын (директору Умных) коллектив ном садылганынын шалпык айында багай эвес көргүзүлгелериг болган. Октябрьда ном садарынын планын 166 хуу азы хоорайга 8 муң ажал номнарын таратып, нитизи-биле 250 муң рубльди кирип алган.

«Элегес» совхоз чокта чаа гаражында болгаш септелге мастерская-зында бус-биле чылдар системаны тургускан, ону чаа чувар бажыны база хандырар аргалыг кылдыр таарыштырган. Ол ышкаш эрте бажыр ногаа чүлдери олуртуп өстүрер бажыны база бус-биле доктаамал температурага чылыдары белеткеп эгелей берген.

Коммунист партиянын болгаш Совет чазактын чугула шинтирлерине колбаштыр лекция пропагандазы Току районунуң ажалчы чоннарынын ортузунда улам калбарып турар. Чүгө сөөлгү ийи чартык айларын иштинде безин коллективтерге, колхозтар төптеринге болгаш бригадаларга 200 ажал лекциялар, дыка хөй беседа, номчулгалар чорутган.

Машина-орук станциязынын коллектив Кызыл районда Чкалова аттыг колхозту шөфке алгаш, ол хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип турар. Колхозтун тайгада белеткээш тутуд ыяжында 4 бажынын, оон ынай мал кажаазына 25 кубометрүн сөөртүп экеп берген. Ам 50 парниктерин, 10 кубометр дилген ыяшты белеткеп бээрин база хүлээп турар.

ОЛАРДА ЫНДА, БИСТЕ МЫНДА

1. Адыг, бөрү, арзылан, пар аратаннар Аразында сек былаашкаш, хержири дег: Амгы шагда капиталист чурттар ындыг, Артыкты кым эжелээн дээш сокулажыр. Кымында кым артык байыл — күчүлүгүл, Кымы кымга чагыртыр, эрге кажыр. Ында-мында уып, кончаа артыктажып, Ыттар ышкаш хербережип дайылдажыр. Оларнын ол эрге-хемчээ, тамчы дээштин Отка, сутга—хангыг чаага кижиги кырлар; Өлүм, ашка—хоозуралга чонну дүлөр, Өзөр—чурттар, өрү хөгжүүр чолду базар. Олар ыначаш кезээде-ле дүвү далаш Өкч-чөмөк, оо-хоран дөгертинип, Эң-не мерген, кижиги кырар арга дилеп, Эртмен-номну чүгө чааже углап турар.

2. Бистин мында чылдан чылче өрү хөгжүп, Билиг эртем, бугу күштү — чогаадыкче, Кижилерге тайбын, менда-чуртталга дээш, Хинчек, түрег,—човуланга удур салган. Чонга бодун ажилдап бер—чолду будур, Чолга байлаан бүрүңгө бер — элбекшин дээш, Агаар, бойдуу—далай, хемни, дайга, мыны Ажил кылыр дээди улуг күчү кылган. Чаштан тура согур чоран каракталган, Шажыга эвес—эмчилерге «чүдү» туру; Улус черле аарып, кырып өлбөс кылдыр Узун назы—мөңгөжилди дилеп, тып тур. Хаван ажаар колхозчу кыс, академик Кабинетте шинчиледди сүмелдиг,— Ажил, эртем кады хөгжүүр орук айтып, Амыр-чыргал үрезиниң тарып турлар. С. САРЫГ-ООЛ.

Чыл планын күүсепкен

Октябрь мурунунуң социалист чарыгынын түнелинде Сарыг-Септиг үлөтүр комбинатынын коллективни областың хүндүлөл самбыр-зында кириген болгаш бугурулгезин чедирериниң дээш үлөтүр бугурулге ажилдакчыларынын профсоюздериниң област комитетинин Шилчир кызыл тугу-биле шагнаан.

Комбинаттын ажилчылары бугурулгезин программаны күүсепкен талазы-биле боттарынын кызымаккый күш-ажылы көргүскөннөр. Бо чылдын он айларынын дугурунда нити продукция будурүп үндүрерин чыл ооналганын 139,5 хуу, бараанын продукциянын планын 108,8 хуу күүсепкен.

Сарыг-Сеп үлөтүр комбинаты тутунуң чугула материалдары болур туурунун, чугайын болгаш диктен ыаштарын ооналганын чедирериниң болгаш хуусаа бетинде күүсепкенни демделгээр херек. Продукциянын ол бугу хевирлеринин талазы-биле чыл планын дыка ажыр күүсепкен. Чижээ, тууруну 85 муң кезекти, дилген ыяш материалдарын 120 кубометр ажыгы; чугайны—84 тоннаын бугурулге планындан дашкаар берген.

Демирден ызы-бүрү херекселдерин будурүп турар дарган Иван Доросилов болгаш маска кагыкчызы Александр Шулжик хүн бүрү үлүг норманын 130—150 хуу чедир күүсеп турар. Ол ышкаш туурун кылап пектин хевилекчилери Зинаида

Глушко болгаш Мария Оленина тууру ажилдап кылырынын технологиянын эки шингээди алганынын түнелинде 800 кезек тууру хевилек кылыр тургаш, 1210 кезек туурунун бир ээлчегле хевилек кылгаш шылгарап үнгөннөр. Даранылга пектинде Татьяна Тупшына, Ефросинья Паничева, Зинаида Козлова бир ээлчегде будун чартык норманы кылып, бедик будурүкчүлүг ажилдап турарлар.

Ында 180 дөрбөлчин метр шөлдүг чапаналга пектин чык бажынын тутуну доозуп турар. Механизациянын шингээдери, чапаналга кылыгыларнын ассортименти-нин калбартырын, оларнын шынарын бедидери, бот-үени чигедирин шинтирлээр. Ам комбинат чүгө стодлар кылып турар болза, чык пекти ажилгала кыргенинде эгелээш чымчак болгаш чартык чымчак диванарны, сандайларны, шафтарны болгаш өске-ла мебельдерин кылып үндүрер.

Тууру пектин калбартырын болган механизастарын көрүп турар. 1954 чылдын ажил сезонунда тууру белеткеп кылырынга преста ажилгала киирер. Ол машина 30 кижини күжү солууру болгаш пектин будурүкчү күжү 2,5 катап өзөр. Бо чылдын сезонунда 400 муң туурун кылырын баш удур көрүп турган болза, келир чылда 900 муңдан эвээш эвес туурун кылып үндүрер деп комбинат планнап турар. М. МАМОНОВ.

Сентябрь Пленумунуң доктаалын күүседиринге областың комсомол организациязынын киржилгезин күштелдирер

Совет Эвилелинин Коммунист партиязынын Төп Комитетиниң сентябрь Пленумунун айтканын СССР-нин көлө эжил-агынын чаа хөгжүлдээн болза, бугу улус ажил-агынын улам чедирериниң сайындалынын, бистин удузувустун чаагай чоруну дыка бедидериниң эргежок чугула байдалы болур. Пленумунуң салганы сорулгаларын амыдыралга ботталдырынынга көздөшкөн комсомол организацияларынын ролу улуг.

Областың комсомолчулары болган аныктары бугу совет улус-биле бир дөмей, СЭКП ТК-нын Пленумунуң доктаалын улуг чүчүлүгүнүңкүн-биле уткаан. Ол чугула документтерин комсомолчулар болгаш аныктар ханы өөрөнип, ону күүседир талазы-биле тодаргай хүлээлгелерин комсомол организациязын бурзууде алган. Эркин, Кызыл, Таңды районнр-ның комсомол организациялары бо херекке идеякыйн көргүзүп турар.

Кызыл районунуң комсомол организациялары колхозтарын баштаар черлери-биле дугуржулга ёзууга мал фермаларында эң дээр комсомолчуларны быгыталаан, 2 комсомол-аныктар эвеноларын тургузурин төлөвилээн, келир көдээ ажил-агы чылынга белеткел талазы-биле ажилдап турар ногаа ажилынын 5 бригадаларынын ажилына дузалашкан.

Партиянын кыйгырларына хары кылдыр көдээ ажил-агынын дыка хөй аныктар тускай эртемнилер МТС-терге, колхозтарга, совхозтарга боттарынын билин ажиллап, ажилдаар күзөлд илереткен. Оларнын иштинде Е. Кудряшева, А. Фетисов, Перегородцева, М. Черноусов

болгаш өске-даа комсомолчулар бар. Ам үдө колхозтарын комсомол организациялары нитиниң продуктулуг малын хөгжүдеринин, чылыг, четир чөм-суурлуг кыштаглардырын херээңге улуг кичээңгейин салып турар. ВЛКСМ обкомунуң IX пленуму фермаларга ажилдаары-биле 300-тен эвээш эвес комсомолчуларын чорударын, мал чөмөн шын, камналгалыг чарыгдарына дузалажырын шинтирлээр. Ам 100 ажыг комсомолчулар мал фермаларында ажилдап берген. Өвүр районунуң «Торгалыг» колхозтуң комсомол организациязы мал ажилынын 6 эң дээр комсомолчуларын чоруткан.

Анык малчыларын мурунда чугула сорулга болза, малдык кыштаглардышынын үлгерилг эрттирер, ажаал турар малын хоратпас, оон баш санын өстүрер болгаш продуктулуун бедидер, оонашкан ажилын кызымак кылыр дээш демисел болур. Каа-Хем районунуң «Кызыл туку» колхозта М. Хлебникова дээш ышкаш бир саар инектен-не 1200 литр сүт алырын чедип ап турар анык саанчылар бисте хөй. Улуг-Хем районда «Күш-ажылдык хосту» колхозтун анык саанчызы Александр Кыргыз 13 инектерден 9 ай иштинде 11 муң ажал литр сүтү саап алган. Чурт иштинин инектеринин продуктулуг чоруну дыка бедидип болур дээрин бо чорук херечилеп турар.

Эркин районда анык каларчылар Кыргыз Даткыр, Тамы-Сюрюк-лар ам дөрт чыл иштинде хойнуң баш санын пландан ажыр өстүрүп, хөй бурзууден хөй дүктү ап келген. Ынчалзажок бисте мыдыг кижилериниң саны ам-даа эвээш. Хөй-хөй

анык малчынар, ылангыя каларчылар, малдын баш санынын планын өздүлдээн, сүт саап алырында болгаш дүк кыргылазынын нормаларын чедир күүсептир турар. ВЛКСМ обкому, райкомнары анык муракчыларын ажилынын дуржулганын непередир талазы-биле тодаргай хемчеглер албаан, а Каа-Хем, Тес-Хем, Бай-Тайга районнарда (ВЛКСМ райкомнарынын секретарлары эштер Ильин, Бархатов, Доржу) мал ажилына аныктарын киржилгезиниң айтырлары кончуг багай организастатынган.

Хаван, куш ажаарына комсомолчулар идеякый киржир, колхоз бурзуңгө куш фермаларын тургузурин, 100 га тарылга шөлү бүрүзүңгө бараанын хаван эйттиг турарын чедип алыр ужурулуг. Комсомолчулар фермалары чорудуп тура, оларнын-биле семинарлар эрттирер, дуржулгалыг малчынар-биле ужурашканы организастары, эргежок чугула зоотехниктиг литературалар-биле оларны хандыры комсомол эге организацияларындан, ВЛКСМ райкомнарындан негетинер. Анык малчынар ортузунга политик-кижизидегилег ажилдарын күштелдирер, оларга солун, сеткүлдерин дүрген чедир, оларнын амыдырал-байдалын экижидер херек.

Ногаа болгаш картофель тарып өстүрерин улгатырар дээш демиселге комсомол организациялары практиктиг хемчеглерин алыр ужурулуг. Колхоз баштаар черлери-биле дугуржулга ёзууга ногаа бригадаларына аныктар эвеноларын тургузурин чугула. Бо сорулганы ам чамдык комсомол организациялары күүсепкен эгелээн. Чижээ, Улуг-Хем

районунуң Ленин аттыг колхозта комсомол организациязы 6 кижини олче чоруткан, ындыг эвенолар өске колхозтарда база организастатып турар.

Оон-биле кады комсомол эге организациялары, ВЛКСМ райкомнары чүгө аныктар эвенолары тургузурин-биле кызыгарлатынмай, оларнын часка эки белеткериңге дузалаар, эвеноларын кезигүнери-биле семинарны эрттирер, эвенолар удуртукчуларынын чөвүлө хуралдарын ВЛКСМ райкомнарынын чанынга чорудар хүлээлгелиг. Үрезин белеткелге, ногаа тарып шөлгө удобрение чорударына кичээңгейин салыр херек. Келир чылын бугу ногаа культураларын ирик торф саваларга олуртунган турар ужурулуг. Ону чедип алыр төлөдө, комсомол организациялары көдээ ажил-агынын тускай эртемнилер-биле кады ол аргага комсомолчуларын өредир болгаш часка чедир элээн каш муң кезек ындыг саваларын кылыр хүлээлгелиг.

Бистин колхозтарыныстыг келир чазын 600 рамага парниктер салырынга болгаш ынач санын рама-ларын кылырынга областың комсомолчулары болгаш аныктары улуг дузаны чедирер негетинип турар.

Ногаа продуктулар-биле хандырынган турары-биле 1954 чылда колхозчу-комсомолчу бүрүзү бодунуң хууда ногаа тарылгалыг болурун база оон-биле каш бажыг чанынга элээн каш чимистиг үнүштер олуртурун ВЛКСМ обкомунуң пленуму доктааткан.

Бистин колхозтарыныстыг организастарынын херээңге колхозчулары сууржудары оңа чугула. Областа элээн хөй комсомол организациялары колхоз баштаар черлери-биле дугуржулга ёзууга комсомолчу-аныктарын тутуд ыяжы белет-

кээр болгаш сөөртүр эвеноларын тургускан. Ындыг эвенолар Улуг-Хем районунуң Ленин аттыг, Эркин районунуң «Коммунизмче орук», Бай-Тайга районунуң «Муракчы» колхозтарында тургустунган болгаш эки түнелдерин чедип ап турар. Ынчалза-даа, бо херекти комсомол организациялары ам-даа четпес чорудуп турарын айтыр херек.

Бугу тараа, ногаа культураларынын дүжүттүн көдүреринин, мал ажилын улам хөгжүдеринин херээңге холбаштыр МТС-терин мурунга улуг харысалгалыг сорулганы сентябрь Пленумунуң доктаалы салган. Оон-биле холбаштыр МТС-терин комсомол организациялары ажил-чорудулганы дыка калбарар. Хөй-хөй анык механизаторлар, комсомол-аныктарын бригадалары бугу көдээ ажил-агы ажилдарын эңки шынарлыг болгаш чогуур өйүңде чорудуп, ажилдап турары колхозтарында бедик дүжүттү чедип ап турар. Оон чижээңге Сарыг-Сеп МТС-те Ульян Руковицинын, Иван Кукушкинин аныктар бригадалары кирер.

Ынчалза-даа, чамдык анык механизаторлар багай ажилдап турар. Ажилдап алырынын ээлчег норманы күүсептес, техниканы камныг эдилевес, хөй анаа туруушкуннар кылыр, ажил шагы үзөр чоруктар бисте ам-даа бар.

ВЛКСМ-нин Таңды, Барың-Хемчик, Улуг-Хем болгаш өске-даа чамдык райкомнары МТС-терде комсомол организацияларынын ажилын кыры-биле удуртуп, механизатор кадрлар ортузунга кижизидилге ажилын багай чорудуп келген. МТС-териниң комсомол организациялары көдээ ажил-агы машиналарынын бедик будурүкчүлүг ажилдары тараа болгаш картофельдин бедик дүжүдүн алыр, механизаторларын билгир-мергежилдин бедидер херекке партия организацияларынын, МТС-

терин директорларынын идеякый дузалакчылары болур ужурулуг. 1954 чылда областа комсомол-аныктарын 20 трактор бригадаларын тургузурин ВЛКСМ обкомунуң пленуму шинтирлээн.

ВЛКСМ райкомнарынын, МТС-терде комсомол эге организацияларынын сорулганы болза, доктаамал механизатор кадрларын тургузуринга шуут киржир, аныктарын МТС-терге ажилдаар күзелдин деталы, механизация школазынче өренникчилер чорударын организастары болур. Анык механизатор кадрлар ийи болгаш үш чаа тускай эртемнилер болурун чедип алыр херек. МТС-терде комсомол организациялары техниктиг бөлүмнерин организастары чугула.

Областа колхозчу аныктарын колхоз бугурулгезинге киржилгези, күш-хүнүнүң минимумуну күүсептир турары ам-даа дыка куду денелде. Комсомолчу-колхозчулар муракчы, чаа чүлдериң, кызымаккай күш-ажылдыг эгелекчилер, колхоз баштаар черлеринин, партия организацияларынын идеякый дузалакчылары болур ужурулуг.

СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунуң доктаалына холбаштыр аныктар ортузунга лекция пропагандазын, агитация-массалыг ажилды күштелдирери, 1953—1954 өөрдөйгө чылда агроотехниктиг курстарга 1500-тен эвээш эвес кижин өөрдери ВЛКСМ райкомнарынын, комсомол организацияларынын чугула сорулганы болур.

Салдынган сорулгаларын күүсептир төлөдө, ВЛКСМ райкомнары көдээңин комсомол организацияларына удуртулганы үндөшүн-биле экижидер, оларнын ажил-чорудулганы практиктиг дузаны чедирер таар ужурулуг. О. АЛДЫН-ООЛ, ВЛКСМ обкомунуң секретары.

Хойжунун бодалы

Байкара Сотпар-оол Би-Хем районун Кочетов аттыг көдээ ажил-агый артелинин иштинин мал ажылын хөгжүдөрүнүн херээнге хой күштерин үндүрүп турар.

Сотпар-оол колхоз баштаар черин идегелин өзүгээр 700 ажыг төрүүр хойларны кадарып турар. Ол болза, дааскан даалганы күүседир дээш ак-сеткилдиг кызымак ажылдап турар. Байкара Сотпар-оол эртеке чылын 100 баш төрүүр хой бүрүзүндөн 129 хураганарны камгалап алган, бо чылын база-ла бедик көргүзүлгөни чедиң алган. Дуржулгалыг хойжу бүдүрүкчү кошкарларже улуг сагыш салып турар. Эдержилге кампаниязынын үезинде кошкарларга холумактыг немелде чөмгөрлөгөнни организастап турар.

—Амгы хойжу болза, эртем ажылдакчызы-биле бир дөмей. Ол болза, эртем ажылдакчызы кижини ышкаш бодалдары бодал, ажил-херекти бүдүрүп турар—деп Сотпар-оол чугаалап турар.

Бир эвес «Шын» солунун чаа дугаарлары аңаа чогуур өйүндө четлес болза, оон сеткили оожургаваас. Чурттуң дуржулгалыг малчынарын ажилынын дугайында Сотпар-оол дыка хой номнары номчаан.

Колхозтарнын муң-муң эки кижилери малчынарнын мурунуга Коммунист партиянын тургускан сорулгаларын боттандыры дээш чогаалдыкчы өзү-биле ажылдап турарлар. Олар болза, ниятинин малын баш санын көвүдөдиринге, оон продуктулуун бедиринге бүгү күштерин болгаш биллин берип турар. Оларнын иштинде Байкара Сотпар-оол болгаш Тыванын чүс-чүс дуржулгалыг хойжулары, саанчылары, инекчилери база бар. Олар болза, ниятинин мал ажылын өстүреринин культуразын бурунгаар шимчедиң, эртем ажылдакчыларнын шугумун колхозтарга үргүлчүлөп, боттарнын дуржулгалыг-биле эртемни байдып турар. Ол кижилер муракчы мурунчы эртемнин бүгү-ле чаа чедишкенин могагышала чокка хайгааран турарлар.

Байкара Сотпар-оол дыка хой чүүлдер дугайын бодал турар. Ол колхоз тургузуунун күштеринге медерелдиг бузуреп турар. Ынчангаш оон бодалдары ниятинин эрге-ажыктарын хандырычыча уланган.

СЭКП ТК-нын секретары эш Хрушчовтун илеткелинин талазы-биле СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунун докталазы улустун эрге-ажыктарын болгаш салым чолун, колхозчу тараачынарын бодалдарын бурун харычыл, коммунизм тургузушкуну дээш чаа-чаа күш-ажылчы маадырлар чоруктарже совет кижилерини сорук кирип турар. Колхозтарга малдын саны дыка өзөрге колхозтар болгаш колхозчулар бай-шыдалар апаар. Чурт көдээден улам хой эшти, сүтту болгаш көдээ ажил-агыйнын өске-даа продуктуларын алыр. Бүгү совет улустун ниити чаагай чоруу база бедир.

—Сентябрь Пленумунун Доктаалы бистин колхозтун баштаар черинге, бүгү колхозчуларга болгаш көдээ ажил-агыйнын тускай эртемнилеринге магалыг чаагай Доктаал-дыр. Ону боттандыра дээш бүгү күштү салып, кызымак ажылдаар херек—деп Сотпар-оол чугаалап турар.

—Бистин колхозта мал ажылы чавыс деянелде турар. Оон продуктулуу ам-даа куду. Чижээ, эрткен чылын бир баш хойдан дүк кыргыздазы планын даалгандан ийн катап эвээш, чүглө 1070 грамм, бир инек-

тен сүт саалдазы 1100 литр планга удур чүглө 835 литр болган. Бо чылын малдын продуктулуу элээн бедик болган—деп эш Сотпар-оол тайылбырлап турар.

Бо чылын хойлар чыгыг кажаларга кыштаар, ол кажаларнын бирээзинге-ле 1500 баш хойлар кирер. 14 муң центнер сугенин белеткээр. Ол эки-ле. Ындыг болза-даа, колхоз баштаар чер хөргөндөрүн багай ажылап турар. Авто-суггарылганы шагда-ла садып алган бис. Оон өртөөнго 18 муң рубльди төлөзү. Ынчаарга ол үнелиг дерилгелер элээн каш чыл иштинде анаа-ла чыдып турар болгаш харын-даа талдырып үрелип турар. Ону чыгыг, культурулуг оран-савага ажылдар болгай, а бистин мал кажаларымыс соок болгаш деритинимээнден ол ажылгатынмай турар.

Малдын уксаалыг чоруун бис экижидер ужурулуг бис деп эш Сотпар-оол элээн боданып олургаш чугаалаан. Бистин-биле чаржып турар «Кызыл тараачын» колхоз мал ажылындан хой орулгаларын канчаш ап турарыг? Ук колхоз мал ажылындан чартык миллион ажыг рубльди алган. Колхоз бедик продуктулуг малды өстүрүп турар. Ында хойлар каракул уксаалыг болуп турар. Колхоз болза, бедик сорттуг хураган кежи бээр талазы-биле областа бир дугаар чергениң ажил-агыйларынын бирээзи апарган.

Бисте ындыг аргалар болгаш байдалдар база-ла бар. Ынчангаш каракул болгаш меринос хойларын чедишкениң өстүрүп болур бис. Бо болза, хой малдын үнелиг уксаалары-дыр.

—УССР-нин Херсон областа «Аскания-Новая» деп хой ажылынын үрелел совхозунда дириг дензини 172 килограмм, дүк кыргыздазы 22 килограмм чедиң турар кошкарлар бар деп чүвениң дугайын номчаан мен. Ынчаарга бистин дээрэ дээш кошкарларымыс чүглө 40—50 килограмм дензилг болуп турар. Дириг дензинин-даа, дүк кыргыздазы-ның-даа база дүгүнүн чигезинин-даа талазы-биле асканий хойдан тулакч хойларны бис болууска өстүрер ужурулуг бис.

Хой ажылын экижидеринин өске-даа дыка аргаларын Сотпар-оол дыка үр чугаалаан. Чамдык хойлар чылдын-на ийнс хураганар төрүп турар. Малдын ол үнелиг шынарыг быжыгалап камгалаар херек. Бо талазы-биле көдээ ажил-агыйнын тускай эртемнилерини тускай эртемнилерини хойжуларга улуг дузалаччы көргүзөр ужурулуг. МТС-тен колхоз бүрүзүңгө көдээ ажил-агыйнын тускай эртемнилерин быжыгалаар деп чазактын шитилерин аажок эки шитилер-дир. Зоотехниктер ветэмчилер, агрономнар, механизаторлар жокуптап турар колхозтарич муракчыларнын денгелиңе чедир кедүрелгеге дузалаар херек деп Сотпар-оол чугаалап турар.

Эш Сотпар-оол СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунун Доктаалы көдээ ажил-агыйнын улам ыңай хөгжүдөрүнүн дайынчы программасы, колхозтарнын болгаш колхозчуларнын чекетелинишкениң оңу кылдыр билеп турар.

Артель ажил-агыйнын хөгжүдөдиринин улуг перспективалары-биле сорук кирген Байкара Сотпар-оол имиртиняң орай-дүңе апарганын безин эскербээр. Күш-ажылчы хүн төнгөн. Кобдан хойну суггарган соонда дүңеки кажаже кирген. Хойжууда могап шылаан безин шиччи чок болган.

С. ФАТЕЕВ.

Бараны — чонга

Мен херегелл кооперациязынын шугумунга 1933 чылдан эгелээш 20 ажыг чылдын дургузунда ажылдап келдим. Сатынган баранын өчөлдүк тургузуп, оон баласанын үндүрери баштайгы үеде менз берге турган. Ынчалза-даа, кадр дугайында партиянын болгаш чазактын улуг сагыш салымшыкыны база эш-өөрүмүнчү дузазы ол бергелерин тилеп эртерин, совет садмгынын быжыг, мергезилдиг кадры болуксаан күзеленин хандырган.

Партиянын болгаш чазактын шитилеринге холбаштыр бараан саарылгазынын чыл планын Консти-

туция хүнү—декабрь 5-те 104 хуу күүседирин хүлээнген мен. Бо чылдын сентябрь болгаш октябрь айларында 40 муң рубльдин бараанын саарар тургаш, ону 163 муң кылдыр, азы ол айларнын планын 4 ажыг катап күүсеткен мен. База көдээ ажил-агыйнын продуктуларын болгаш садып алырынны белеткел планнарын 200 хуу күүседип шыдаан мен. Моон сонгаар оон-даа бедик көргүзүлгөниң ажылдаар мен.

М. КҮДЕР-ООЛ.

Барын-Хемчик, «Кызыл тараачын» колхозта садмгы.

Бараан саарылгазынын планын күүсеткен

Кызыл районун херегелкилер кооперациязын Ээрбекте магазин эргелекчи эш А. Н. Еремеева бо чылдын 9 айларында бараан саарылгазын 157 хуу, чондан кийр садып алыр белеткел планын 106 хуу күүсеткен. Байырлал мурунун социалистик чарыжыга кирип, октябрь айнын бараан саарылгазын 180 хуу күүсеткенер.

күүсеткеш, районун садыг четкелерин дээрзи болуп турар.

Элегес Аксында магазин эргелекчи коммунист эш Мельников октябрь айда бараан саарылгазын 110 хуу, Баян-Колда Сталин аттыг колхозта магазин садыгчызы Оюл Кулактай бараан саарылгазын 102 хуу, белеткел планнарын 103 хуу күүсеткенер.

Механизация училищезинде

Чурукта: Кызыл-Мажалык МТС-тин тракторизи коммунист С. Кара-Сал (оң талазында) Кызылдын механизация училищезинин бригадирлер курунда өөренип турар. Кызыл МТС-тин тракторизи комсомолчу М. Кызыл-Уруг (солгай талазында) Кызылдын механизация училищезинин дизельдиг трактор курунда өөренип турар. Чуруу С. Феоктистовтуу.

КҮЗЕЛИМ БОТТАНГАН

Барын-Хемчикке баштай келген тракторну көргөш, көңүч сонуурган, харын ону башкарып чоруур кижилер ышкаш ыңдыг аас-кежикти күзөп турган мен. Оон 1949 чылда колхозчу болу бергенимде, мени Кызыл-Мажалык МТС-тин трактористер курунуга чоруткан. Ол күндөн эгелээш, мезн хайынгыг чораян күзелим боттанып, социалистик көдээ ажил-агыйнын күчүлүг техниказын башкарып билер, улуг аас-кежиктиг болдум.

1950 чылдан эгелээш, МТС-тин шугуму-биле төрөөн колхозумга-даа база оон-даа өске колхозтарга 4 чыл иштинде трактористеп келдим. А баштайгы үеде машинанын практика кырынга чорудуп, анаа өөренип алары элээн нарын турган. Оон хой адырлыг тургузуун, тустуу черлерин шилгээдип алары-биле хостуг шак бургузуде-ле үргүлчү номдан көрүп, оон нарын кезектерин адырып тургаш, ол техниканы элээн өөренип алган мен. Ынчалза-

даа мезн ажылымны үнелеп, областын хүндүлел самбыразынга адымны каш-даа катап кириген.

Бистин Коммунист партиявын хүрээленгеге кирип алыр улуг аас-кежиктиг болдум.

Партиянын болгаш Совет чазактын төөгүлүг шитилеринге күш-ажылчы харыг кылдыр бо чылын 450 гектар чер андарарын хүлээнгеш, 900 гектар чедир андарарын, 160 килограмм хире кывар чүлдү камнап алыр аргалыг болган мен. Ажылчы чонун чагай амдыралын улам экижидеринче угланган партиянын болгаш чазактын төөгүлүг шитилерин боттандырынын негелдениң болгаш көдээ ажил-агыйнын техниказын чөп башкарынга техникагыл билимни улам бедирер дээш Кызылдын механизация училищезинде өөренип турар мен.

С. КАРАСАЛ, Механизация училищезинин дыннакчызы.

Партиянын кыйгыры-биле

Чонуну культурулуг чаагай амдыралын улам-на экижидер дээш Коммунист партия болгаш Совет чазак канчаар-даа аажок улуг кызматчыны салып турар. Совет херээженер чүңү сонуурган, чүңү күзөш болду, ону бистин төрөөн партияныс болгаш Совет чазавыс саат чокка хандырып берип турар.

Чүкү машиналары муңган, ховуну күчүлүг тракторун муңган, анык өскөн оолдар, кыстарын көргөш, тракторга өөреникээни күзеленин төрөөн колхозум чөпшээрээл. Ынчангаш 1952 чылдын ноябрь 20-ден 1953 чылдын апрель 27-ге чедир тракторнун 6 ай хуусаалыг куруун «4», «5» демдектер-биле дооскаш, Кызыл МТС-ке трактористеп чайладым.

1953 чылдын сезониң үезинде 800 гектар чер андарар планын тургаш, 1300 гектар хирени андарган мен.

Ынчалза-даа социалистик көдээ ажил-агыйнын күчүлүг нарын техниказын мергезилдин-биле башкарып билер, быжыг билилгил кадрларны партия болгаш чазак илеп турар. Ол, эң харысалгалыг болгаш чүтүла негелдени 6 ай хуусаалыг курустун билиг хемчээли-биле харылан болбас. Партиянын ол негелдени харылап шыдаар хире билигин чедиң алыр сорулга-биле Кызылдын механизация училищезинин дизельдиг трактор курунда өөренип кирген мен. Ону тергениң эки өөренип дооскаш, социалистик чер ажылынын улам ыңайты чекетелинишкени дээш база дагын күчүлүг тракторун-биле ажылдап кириптер мен.

М. КЫЗЫЛ-УРУГ, Комсомолчу тракторист, механизация училищезинин дыннакчызы.

Трахома дугайында беседа

Трахома—ботка улуг кичээлгени салырын негеп турар карактын халдырылыг аары. Оон аарааннар дарый эмнетпес болза, аарыг кедерээш, карактын согураары чедир болур.

Бо аарыг шаанда дыка хой чурттарга калбаа-биле негээрэн турган. Индияда, Японияда амга чедир ол аарыгдан хой кижилер арааш, көрүңүк органынын чидирип турарлар. Трахоманың тыттып тараар үезинерин—чуртталга черлеринин тар, хирлиг, ыштыг чүтүүндан болгаш арыг-шеверин сагывазындан болур.

Бир эвес чангыс өг-бүлөгө, азы ниити чуртталга черлеринге трахомадан аараан кижини тыттып, олче медицинагыл кичээлгени салдынмай бар болза, оон хоралыг аарыг долгандыр турар бүгү кижилерге дораан-на чыпшылып негээрээр. Ылангыч чаш уругларнын эмг эмер үезинде ол аарыгнын халдавыры копчуг айнымдыг.

Трахоманың билдинип эгелээри: карактын шимдинер кежиниң чаштыг карты деп адаар каракке көрүңгө чүгө, ылчыгар кезээ кызыл ышкаш, көңүг хой шившиклер-биле шиптына бээр. Шившиклериниң иштики кезектери чортуу эстип калыр. Оларнын орунуга ак-ак сорбу-жугаштар тыттыр болгаш олар улам

көвүдөп, бүгү чаштыг картка тарай берип болур.

Бир эвес аарыг оон-биле соксап каар чүве болза, трахома ыңдыг-ла айнымдыг эвес болгаш согураарынын чылдагааны болбас. Ынчалза-даа дыка хой таварылгаларда херек оон-биле кызыгаарлатымнас—дегми мурунку кылагар карттын сорбулуг шившиктери карак шоонче шилчир. Дегми сорбуланчак шившиклер карак шоонга чаптып тарааш, карактын огунга чедер болгаш карактиниче чырыктың кирерин дуглай бээр.

Оон уламы-биле карак бүдүртүңөп, көрүш сулараар, азы шуут көзүлбөстөй бээр. Чамдыкта трахома аарыг кижиниң бодунга база өске кижилерге билдинмейн чортуу кедереп болур. Ынчалзажок, аарыг кижиге карактын чортуу шимдинестээри, ылангыч уйгу сөөлүндө чам дүшкөн ышкаш аарышкылы-биле өйдүгөр апаары билдинип келир. Оон соонда хой эвес суук ирин ылгалып, карак кажи төктүр, чырыкка карак дүргөн шылаачал апаар. Ол эге демдектерин тыттыры билек, аарыг кижини эмнелгеге чогуур өйүндө келир болза, трахома каракка улуг хара чедирбей, айылы чайланып болур.

Эмненишкенин чогуур өйүндө эгелээске, карактын иринедеги

Республика ЧАГААЛАР

Агро-зоотехниктиг бөлгүмнерни үнелээри чугула

Күрүне ажил-агыйн четчир саныг мергезилдиг кадрлар-биле хандыраларнын чугулазын барымдалаш, Шагаан-Арыда «УТКА 25 чыл ою» совхозтун дирекция чери 35 дыннакчыларлыг агротехниктиг болгаш зоотехниктиг ийн бөлгүмнерни организастааш, вторник санында-ла 4 шак өөренири айткан.

Ол бөлгүмнер 146 шактыг өөредилге программаны эртер. Ону барымдалаш, октябрь 27-де совхозтун улуг агроному эш В. Горошко-нун удуртулгазы-биле 15 дыннакчылыг агротехниктиг бөлгүм баштайгы кичээлин эрттирген. Ынчаарга, ол бөлгүмнүн дыннакчыларынын кезини Иштин-Хем фермазында ажылдап турарын барымдалаш, ноябрь 3-түн кичээлин ол черге агроном эш Жулин эрттирген. Өөредилге элээн шынарлыг болуп, дыннакчылар улуг сонуургал-биле чыгылып кээп турар. А 20 кижини дыннакчылыг зоотехниктиг бөлгүм мынчага чедир чангыс-даа катап кичээл чорутпаан. Оон кол

чылдагаанын совхозтун улуг зоотехниги эш А. Ренеттен айттырарга, «кыштаглашкын белеткелениң үезинде оон-биле сүржүр чай чок» деп харылап турар.

Агротехниктиг бөлгүмнүн дыннакчыларынын хой нурузу ховуда ажылдап, ажил шыгында дашкаар хостуг үелерде кичээлин организастыг чорудуп турунда, зоотехниктиг бөлгүмнүн кичээлин элээн чик аргалыг организастап, бүдүрүлгө шыгында дашкаар хостуг өөренип болурунун аргазы бардыр.

Ону барымдалаш, база социалистик көдээ ажил-агыйнын кадрларынга практиктиг быжыг билигин кежээки бөлгүмнер берип болурун үнелеп, совхозтун дирекция чери болгаш ында партия организастыгы ол бөлгүмнерин ажилын бодунун контролонга алыры чугула болуп турар.

Х. ТЕМБИРЕЛЬ.

Күш-ажылды шын организастаар

Калинин аттыг көдээ ажил-агый артели боттуг тода удурткан болза, ол амгы үеде Сут-Хал районда муракчы ажил-агый болган турар үезинер бар. Алдан-Маалырын байлактын тарылга шөлдери, тудугну калбартырынга таарымчалыг байдалын чөп ажылгаарыга бодунда бар күштерин шын организастап шылавайн турар.

Колхозта 3 автомашиналар кывар чүлү садып албадындан анаа-ла тургулаар, биче бензин тыялганда оларны чүглө район төвү-биле аразыңга азы чамдык аян чоруктарга чарыгаар, а колхоз бүдүрүлгезин калбартып хөгжүдөдирине оларын шын ажыглавайн турар. Күш-ажыл кылып шыдаар 408 колхозчулардан 59 кижини бо чылын күш-үннеринин минимумун күүсетпээр, а 8 колхозчу кандыг-лаа ажилдарга киришпээр. Оон ыңай 15 кижини чыл эгезинден бээр өске (хөлөзлүг) ажилдарда хуузунда тывш сүрүп чоруткан хевээр.

Күш-ажылдын шак ыңдыг организастап чок сандаргай байдалын колхоз баштаар черинин даргазы эш Плотников, ында парторганизация секретары эш Сергей көрө тура кандыг-даа хемчег албайн турарын кижини кайгаар чүве. Манас партия райкому, райсовет күүсому база шуут хамсааржыр.

Колхозта күш-ажылдын багай организастатылганында бо чылын чуртталганың 20 бакчыларын кылдыр тургаш, чүглө 9 бакчы туткан, бүдүрүлгө культуранын, мал кажаларынын тудуг планын үзүлгөп. Хову ажылын багай удурткан, хөзүңүн сайырадыр, удобрениени ажыгаар хемчеглер боттанмаан. Бо чылын гектардан ортума-биле чүглө 6 центнер дүжүт алган. Амгы үеде кышкы мал ажылынга, келер чылдын тарылгазынга белеткелдер онза багай.

М. КОНГАРЖАП.

Тудугларнын шынарын экижидер

Өвүр районда чамдык көдээ ажил-агый артельдери чуртталга тудугларнын санын көвүдөдир турза-даа, оларнын шынарын экижидер талазы-биле чогуур кичээлгеге салбайн турар.

Ындыг артельдерге Хандагайтыда «Коммунизмче орук», Сагылда «Кызыл тул» артельдер хамааржыр. Ылангыч «Кызыл тул» колхоз тудуг талазы-биле муракчы колхозтарнын бирээзи болуп турар хирезинде тудугларнын шынарын дедини куду, ында ажылдап кирген чуртталга бакчынары кышшалар, иштики өрээлдер кылдырмаан болуп турар. Тууйбу бүдүреринин планын сап талазы-биле күүсеткен болза-да, шынары аажок багай.

Т. САРЫГ-ООЛ.

«Коммунизмче орук» колхозта байдал оон-даа дора. Колхоз тудуг материалдарын сөөртүрүн кышкы үеде организаставаачы-биле тудуг материалдарын чайгы үеде сөөртүрүжүг таварышкан. Колхоз баштаар чери тудуг бригадынын кежигүнерин өске ажылдарже чарчактырып турган. Ынчангаш артка бо чылдын тудуг планын ыракта чедир күүсетпээр.

Артельдерин баштаар черлерин тудуг бригадаларын кужун чөп ажылдап тургаш, тудугларнын шынарын экижидеринче сагыш салыр херек.

күштелир, кижини, чаш төктүр болгаш көөрү үе-үелеп туманналып эгелээр ийикпе, ыңчаарда аарыг кижини караан болгачок-ла дүрбүрүр апаар. Аарыгнын ол үелеринде аарыг кижини эмчеге барбас болза, трахома улам кедерээш, карактын кестүрү баксыраар, карак шоо агарып эгелээр. Ынчан трахоманы эмнээр дыка бергелдей бээр. Карак агарып эгелээнинин уламдан оон көөрү шала бүдүртүңөп, карактын шимдинер кежтеринин азы кирбик үнер кылымнын андарлып үрелгенинден көрүш баксыраар. Чылчиркыташкын болгаш үргүлчүлүг аарышкызы—аарыг кижини чырыктын дезер кылдыр албадар.

Трахоманың кедерээшкенинге алыскан аарыг кижилерге кезип эмнээринин аргазында өске кандыг-даа тускай эмнээшкенин дузазы чедиртенип шыдаатынас. Каян аарыг мырынай кедерээш, карак шоонун согурунга четкенде, кандыг-даа эмнээшкенин ыңчан ажык чок. Трахоманы микроскоп-биле көөргө безин көзүлбөс болгаш аарыг кижини караандан ылгалып үнер ирин-неринде турар бичин үүрмек микробтар—вирустар өөскүдүп турар.

Хир, дооун көвүдээр, аңаа ымыраа, сээктерин чыгышыкыны улгатканда, трахоманын тарап негээринге таарымчалыг байдал тургустунар апаар. Карактын дамдалдыр азы үс ышкаш чар эмернин, а чамдыкта операцияны ажылап тургаш, совет эмчилер трахоманы

чедишкенин-биле экиртер эмнеп турарлар.

Трахоманы эмнээр-биле чергелештир, профилактиктиг изи-бүрү таныдылга ажылдарын чорудары улуг ужур-дузаны чедирер. Ол аарыгдан камгаланар болгаш оон тарап негээрерин болдурубас төлөө, моон адаанда чүдүлгөн кылза чгүсүр. Бот гигиенаны шынгыны сагып, чуртталга бакчынарынга арыг-шеверин үлөгөрлин-биле тургузуу, хүн-бүрү агаралдыр.

Трахомалыг кижилерини кадык кижилерден тускайлаар, оларнын-биле хол тутчуп менделектиринден чайлаар, менделектике болза, холдарын дораан саваннап чуур херек.

Өске, ылангыч трахомалыг кижини аржымын, орун-дөжөөн, хевин болгаш өске-даа херекселдерин ажыглаваас.

Трахомалыг кижини караан хол-биле дүрбөвейн, арыг, чымчак аржылы-биле холдор ужурулуг.

Карактын бичин-ле аарышкылы билдинип келзе, узамдыктырбайн, ол дораан эмнелгеге барза чогуур.

Амдырап чуртталганын база бир кол чугула ортаны—карактын кадык ажарда, бо үстүнде айтылган чүдүлгөн кижини бурузу хажык чокка сагыр болза, чүглө ыңчаарда трахоманын айымындан чайлап болур.

Д. КУУЛАР.

Красноярскин эми институтунун студенти.

